

Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία

Τόμ. 14, Αρ. 1 (2018)

"Εύαθλον": Αναπτύσσοντας την ηθικότητα των μαθητών μέσω της Φυσικής Αγωγής στην Α/θμια και Β/θμια Εκπαίδευση, με εργαλεία μικτής μάθησης.

Πολυξένη Αντώνιος Κοτρέτσου, Πολυχρόνης Δημήτριος Μπουρδανιώτης

doi: [10.12681/jode.17429](https://doi.org/10.12681/jode.17429)

Βιβλιογραφική αναφορά:

"Εύαθλον": Αναπτύσσοντας την ηθικότητα των μαθητών μέσω της Φυσικής Αγωγής στην Α/θμια και Β/θμια Εκπαίδευση, με εργαλεία μικτής μάθησης

"Evathlon": Developing student morality through elementary and secondary Physical Education, with use of blended learning tools

Πολυξένη Κοτρέτσου

Σχολική Σύμβουλος Φυσικής Αγωγής Αχαΐας
kpolyxeni@sch.gr

Πολυχρόνης Μπουρδανιώτης

Εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής, Β/θμια Εκπ/ση Αχαΐας
bourdaniotis@gmail.com

Summary

Students' moral education appears increasingly necessary in our days, as the cultural and moral frame of modern life has compressed moral values like respect, personal and social responsibility, fairness, solidarity, tolerance, acceptance of diversity. The development of moral-active citizen is considered as main objective in policies of European Union and United Nations Organization, so that intense moral decline phenomena of our days could be faced. Socrates argued that "Virtue is teachable", since parameters of moral character such as empathy, collaboration culture, problem solving skills are being developed throughout all our lifespan.

Sport engagement often emphasizes in cognitive and kinetic skills overlooking social, sentimental and psychological skills. Thus, just participating in sport does not necessarily promote moral development. Consequently, sport programs have to incorporate strategies directed at the development of moral values and moral reasoning.

Social scientists argue that, it is not possible to develop personal and social responsibility in students, just by oral instructions. Only "learn-by-doing" methods could help students transfer the developed skills, in different contexts of their lives. Physical Education has been an outstanding setting for applying moral development strategies, due to the opportunities it provides for reflection, role playing, responsibility building, solidarity and collaboration culture. For this reason, over the past two decades, moral development programs were applied in Physical Education, such as the Teaching Personal and Social Responsibility Model (T.P.S.R.) and the Sport Education Model (S.E.M.). Solidarity, honesty, fairness, responsibility, collaboration, respect of self and others, are moral values that should be strengthened during a school PE session.

"Evathlon" could be described as an educational program aiming in developing those moral values, in the context of school Physical Education and specifically through K5 to K9 grades. By triggering students' critical thinking and critical judgment on earlier experiences, as well as by engaging them in specifically planned sport experiences, morality development is sought. Program's main objective is to have a positive impact on students' social behavior during sport events, as well as in other contexts of their social life. Educative interventions in the setting of school football events have been planned to gradually develop K7 to K9 students' morality.

Being based on social cognitive theory and on structural learning theory, the interventions combine above-mentioned theories to provide better social interaction and develop moral reasoning in an optimal way. Students are being inspired and motivated by their “sport role models” using interactive tools (e.g. videos, word clouds, quizzes, comics) in asynchronous e-learning environment (LMS Edmodo) and then during school football events they experience in practice respect in rules, interact, develop social skills, confront moral dilemma situations and cultivate their moral reasoning.

Finally, aiming for K5 and K6 students’ moral preparation, so that they are prompted in the adoption of legitimate behaviors in school sport activities but also in other contexts of their social life, experiential workshops run along with students’ attendance and active participation in school sport events. The experiential workshops focus in the educative spirit any school sport event has to fulfill, following the circle of “learn-by-doing” process that develops according to Kolb’s four stages model. Initially by use of brainstorming techniques, students focus in experiences derived from previous sport events. Resulting ideas will be used to build moral dilemma stories around the two central meanings of “Nike” (victory) and “Agonas” (competition). Students grab the opportunity to form - between a number of choices - the end of each story through interactive storytelling cards. Combined team building activities foster fair play values, transforming students’ attitudes in a positive way. Physical Education and school sport events constitute ideal environments for experiential and moral dilemma situations, under conditions of safe and moderate competition. Moreover, football is a sport of moderate bodily contact, offering lots of occasions for social interactions that increase the potential of positive, as well as antisocial and illegitimate behaviors. The fact that football has been associated with low morality levels, was also taken into consideration.

The present program innovates, as by using blended learning techniques, it gives students a central role in the educational process, developing their experiences and facilitating their team-based approach to knowledge. Sport role models and specially designed “learn-by-doing” experiences promote the adoption of desirable fair play behaviors. Decisive for fulfilling the aim of present program, is the carefully designed educational process, which actively involves students in all stages, strengthening their engagement in it. Starting from questioning fair play rules in the asynchronous e-learning environment of LMS Edmodo, learning process is completed through experiences based on the educational profit that results from critical reflection, role playing, solving problems via error-correcting and occasions for adoption of “desirable behaviors”. At the same time, program planning permits its feasible adjustment in the context of any individual or team sport. Its positive effect in the improvement of student social behavior is expected to be significant, confirming the effectiveness of the intervention and prompting its extensive adaptation in other teaching areas that have been outlined for school Physical Education.

Keywords: blended learning, learn-by-doing, moral education, Edmodo, Physical Education.

Περίληψη

Το «Εύαθλον», αποτελεί πρόγραμμα που αποσκοπεί στην ηθική εκπαίδευση των μαθητών/τριών των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού και όλων των τάξεων του Γυμνασίου. Βασίζεται τόσο στο Μοντέλο Προσωπικής και Κοινωνικής Υπευθυνότητας (TPSR), όσο και στο Μοντέλο Αθλητικής Εκπαίδευσης (SEM). Η

εκπαιδευτική διαδικασία της μικτής μάθησης (ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης και βιωματικότητας) που αξιοποιείται στο παρόν, αφήνει στους μαθητές την πρωτοβουλία της ενασχόλησής τους ως προς τον χρόνο, τον τόπο και την συχνότητα πρόσβασής τους στο διαδραστικό, πολυμορφικό εκπαιδευτικό υλικό που αναρτάται στην ηλεκτρονική τάξη του σχολείου τους που δημιουργήθηκε για την εξυπηρέτηση του σκοπού του παρόντος, στο Σύστημα Διαχείρισης Μάθησης (LMS) «Edmodo». Το δικαίωμα αυτό της αυτενέργειας, καθιστά τους μαθητές υπεύθυνους για τη μάθησή τους, επεκτείνει τον εκπαιδευτικό χρόνο που αφιερώνεται στη σχολική Φυσική Αγωγή για την επίτευξη της στοχοθεσίας του μαθήματος, καθώς και αυτόν της συμμετοχής των μαθητών σε επιθυμητές βιωματικές καταστάσεις. Τον μαθησιακό σχεδιασμό διατρέχουν ο κριτικός στοχασμός των εμπειριών που αποκτούνται, το «παίξιμο ρόλων», η επίλυση προβληματικών/διλημματικών καταστάσεων μέσα από τη «δοκιμή σωστού-λάθους», οι «θεματικές ομαδικές δραστηριότητες» και η παροχή πλειίστων και ποικίλων ευκαιριών υιοθέτησης επιθυμητών συμπεριφορών, επιφέροντας σημαντικά οφέλη στην ηθικότητα των μαθητών/τριών.

Λέξεις-κλειδιά: μικτή μάθηση, βιωματικότητα, ηθική εκπαίδευση, Edmodo, Φυσική Αγωγή.

1. Εισαγωγή

Η ανάγκη ηθικής εκπαίδευσης των μαθητών προβάλλει όλο και πιο αναγκαία στις μέρες μας, καθώς το πολιτισμικό και ηθικό πλαίσιο της σύγχρονης ζωής συμπίεζει κλασικές ηθικές αξίες όπως ο σεβασμός, η υπευθυνότητα, η δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη, η ανεκτικότητα, η αποδοχή του διαφορετικού. Ο ηθικός-ενεργός πολίτης θεωρείται κεντρικός και επιβεβλημένος στόχος των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ώστε να αντιμετωπιστούν τα έντονα φαινόμενα ηθικής παρακμής των ημερών μας (Πλατσίδου, 2001). «Η αρετή είναι διδακτή» υποστηρίζει ο Σωκράτης, αναφερόμενος σε διαδικασίες ανάπτυξης της ικανότητας κάποιου να συμπεριφέρεται ηθικά (Curtler, 2001) δεδομένου ότι διαστάσεις του ηθικού χαρακτήρα όπως η ευαισθησία στα αισθήματα και στις ανάγκες των άλλων, η συνεργατική στάση, οι ικανότητες επίλυσης προβλημάτων (απαραίτητες για την ομαλή έκβαση προστριβών) κ.ά., αναπτύσσονται σε όλη τη διάρκεια της ζωής μας (Πλατσίδου, 2001).

1.1. Θεωρητικό πλαίσιο

1.1.1. Αθλητισμός και ηθική ανάπτυξη

Ο αθλητισμός δίνει έμφαση στην καλλιέργεια γνωστικών και κινητικών δεξιοτήτων παραβλέποντας συχνά κοινωνικές-συναισθηματικές και ψυχολογικές δεξιότητες. Έτσι, η ενασχόληση με τον αθλητισμό δεν προάγει κατ' ανάγκην την ηθική ανάπτυξη (Kavussanu & Roberts, 2001 · Χασάνδρα, 2004 · Παπαγεωργίου, Χασάνδρα, & Χατζηγεωργιάδης, 2008). Συνεπώς, η ενασχόληση με τα σπορ δε συνεπάγεται και την ανάπτυξη της ηθικότητας του ενασχολούμενου με αυτά, αλλά απαιτούνται στοχευμένες στρατηγικές, προσανατολισμένες στην ανάπτυξη των ηθικών αξιών και της ηθικής λογικής (Πλατσίδου, 2001 · Χασάνδρα, 2006). Στο σημείο αυτό τονίζουμε εμφατικά τη σπουδαιότητα του παράγοντα «ηθική λογική», καθώς η ηθικότητα μιας συμπεριφοράς καθορίζεται κυρίως από τη λογική που κρύβει πίσω της η συμπεριφορά (Gibbons & Ebbeck, 1997).

1.1.2. Στρατηγικές ηθικής ανάπτυξης

Στρατηγικές ηθικής ανάπτυξης που βασίστηκαν στη θεωρία της κοινωνικής μάθησης έχουν δώσει αξιόλογα αποτελέσματα στην ορατή συμπεριφορά. Τέτοιες στρατηγικές είναι: α) η επίδειξη των επιθυμητών συμπεριφορών, β) η επιβράβευσή τους όταν παρουσιάζονται και γ) οι στοχευμένες προφορικές οδηγίες που καθοδηγούν στην ηθική συμπεριφορά (Χασάνδρα, 2006 · Μπαλασάς, Πρώιος, Δογάνης, & Μπαλασάς, Δ, 2006). Μειονέκτημα των στρατηγικών αυτών είναι ότι, οι επιθυμητές συμπεριφορές που τα άτομα επιδεικνύουν σε ένα χώρο, δεν μεταφέρονται απαραίτητα και σε άλλους χώρους, καθώς οι δράσεις τους δεν παρεμβαίνουν στην αιτιολογία της συμπεριφοράς (Χασάνδρα, 2006).

Εξίσου ενδιαφέροντα αποτελέσματα, ενισχυμένα όμως ως προς την ηθική λογική, έχουν να επιδείξουν και οι στρατηγικές ηθικής εκπαίδευσης που στηρίζονται στη θεωρία της δομικής ανάπτυξης (Χασάνδρα, 2006). Οι στρατηγικές αυτές αξιοποιούν τον εντοπισμό και τη λύση ηθικών διλημμάτων και συγκρούσεων, καθώς ζητείται από τα παιδιά να αναρωτηθούν, να συζητήσουν και να διαπραγματευτούν τη λύση τους (Τσιόπας, 2008). Οι ευκαιρίες που δίνουν οι στρατηγικές αυτές για προβληματισμό, συζήτηση και αλληλεπίδραση, φαίνεται ότι συμβάλλουν καθοριστικά στην ανάπτυξη της ηθικής λογικής (Χασάνδρα, 2006).

Τόσο οι στρατηγικές που βασίζονταν στη θεωρία της κοινωνικής μάθησης όσο και αντίστοιχες που βασίζονταν στη θεωρία της δομικής ανάπτυξης για τους ίδιους δείκτες ηθικής ανάπτυξης (κρίση, λογική, πρόθεση και συμπεριφορά), επέδειξαν σημαντικά επιθυμητά αποτελέσματα από την εφαρμογή τους με εξαίρεση το δείκτη ανάπτυξης της ηθικής λογικής, που φαίνεται ότι καλλιεργήθηκε αποτελεσματικότερα μέσω στρατηγικών δομικής ανάπτυξης (Gibbons & Ebbeck, 1997). Συμπεραίνεται επομένως, ότι στο σχεδιασμό παρεμβατικών για την ηθική ανάπτυξη προγραμμάτων γενικά, αλλά και ειδικά στη Φυσική Αγωγή, αποδίδει θετικότερα αποτελέσματα η συνδυαστική χρήση και των δύο αυτών στρατηγικών (Χασάνδρα, 2006).

1.1.3. Μοντέλα αθλητικής εκπαίδευσης με στόχο την ηθική ανάπτυξη

Η σχολική Φυσική Αγωγή παρέχει πλείστες ευκαιρίες για προβληματισμό, ανάληψη ρόλων, καλλιέργεια της υπευθυνότητας, της αλληλεγγύης και της συνεργασίας, έτσι αποτέλεσε σπουδαίο πεδίο για την εφαρμογή των στρατηγικών ηθικής ανάπτυξης που προαναφέρθηκαν, ενώ σημαντικό είναι ότι διδάσκεται σε όλες τις σχολικές τάξεις (Rees, 2001 · Μπαλασάς κ.ά., 2006 · Χασάνδρα, 2006). Για το λόγο αυτό τις δύο τελευταίες δεκαετίες, σχεδιάστηκαν και αξιοποιήθηκαν προγράμματα-μοντέλα ηθικής εκπαίδευσης, αμιγώς για τη Φυσική Αγωγή (Χασάνδρα, 2004).

Αρχικά, αναφέρεται το Μοντέλο Προσωπικής και Κοινωνικής Υπευθυνότητας (TPSR) που εμπνεύστηκε ο Hellison (Martinek & Hellison, 2009 · Hellison, 2011). Το μοντέλο TPSR συνίσταται σε πέντε επίπεδα, που περιγράφουν τη μετάβαση του μαθητή/τριας από την ανευθυνότητα στην υπευθυνότητα και από την περιχαράκωση του εαυτού, στο ενδιαφέρον και στο σεβασμό για τον άλλον. Οι μαθητές περνούν σταδιακά, από την ανευθυνότητα στον έλεγχο της συμπεριφοράς, στον σεβασμό των συναισθημάτων και των δικαιωμάτων του άλλου, αντιλαμβάνονται τη σχέση προσπάθειας-αποτελέσματος, δοκιμάζουν νέες δραστηριότητες, αποδέχονται τις προκλήσεις, εντοπίζουν τις ανάγκες τους, τα ενδιαφέροντά τους και τους στόχους τους και τέλος αναπτύσσουν διαπροσωπικές δεξιότητες, υποστηρίζουν τον συμμαθητή τους χωρίς να προσδοκούν στην ανταμοιβή και καθίστανται ενεργά μέλη μιας κοινότητας. Ο Hellison (2011) επισημαίνει ότι, για την ανάπτυξη της υπευθυνότητας (προσωπικής και κοινωνικής) των μαθητών/τριών, δεν αρκεί η προφορική παρότρυνση. Μόνο βιωματικά, οι μαθητές μπορούν να μεταφέρουν αυτές

τις ικανότητες που ανέπτυξαν και σε πεδία εκτός μαθήματος. Στρατηγικές διδασκαλίας για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι: α) η συζήτηση-ενημέρωση για τους στόχους που επιδιώκεται να πετύχει ο μαθητής, β) η ώρα αναλογισμού των μαθητών για το πώς θα ενεργήσουν στην κατεύθυνση των στόχων, γ) οι εξατομικευμένες αποφάσεις, που εμπεριέχουν τη διαπραγμάτευση προβλημάτων που προκύπτουν στο μάθημα και δ) η ώρα για συμβουλές που αποτελούν ευκαιρίες για την ολομέλεια της τάξης ή για μικρότερες ομάδες να λύσουν προβλήματα και να εκτιμήσουν ενέργειες.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται επίσης και στο Μοντέλο Αθλητικής Εκπαίδευσης που εμπνεύστηκε ο Daryl Siedentop (Siedentop, 2013) και αφορά τις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού, το Γυμνάσιο και το Λύκειο. Στο μοντέλο αυτό, οι μαθητές συμμετέχουν σε ομάδα και δραστηριοποιούνται σε εποχές/ενότητες. Σε αυτές, οι μαθητές αποκτούν εμπειρίες αναλαμβάνοντας σταδιακά ρόλους ευθύνης όπως αρχηγός ομάδας, προπονητής, στατιστικολόγος, γραμματεία, διαιτητής, αρθρογράφος. Η μέθοδος, δίνει τον αναγκαίο χρόνο εξάσκησης και εξοικείωσης των μαθητών με τις στρατηγικές των αθλημάτων, ευνοεί την αλληλεπίδραση, την ανάθεση ρόλων, τη δημιουργία κοινής ταυτότητας στα μέλη της ομάδας, επιτρέπει τον αναστοχασμό και τον εντοπισμό των δυνατών και αδύνατων σημείων (ομάδας - ατόμου - στρατηγικής). Καλλιεργεί επίσης στους μαθητές, ικανότητες που διευκολύνουν την ανάλυση ομαδικών στρατηγικών και την επιλογή και εφαρμογή των αποτελεσματικότερων.

1.1.4. Η εφαρμογή των τεχνικών ηθικής ανάπτυξης στη σχολική Φυσική Αγωγή

Γενικότερα στη σχολική εκπαίδευση είναι αποδεκτό ότι: α) όταν δίνονται σε όλους τους μαθητές μαθησιακές ευκαιρίες, β) πεδίο για αυτενέργεια, γ) διευκολύνεται η συνεργασία και η αλληλόδραση και δ) δίνονται ερεθίσματα για βιωματική μάθηση, οι μαθητές ανακαλύπτουν τη γνώση και την αφομοιώνουν καλύτερα (Κοιλιάδης, 2006). Έρευνες που έχουν βασιστεί σε ψυχολογικές και κοινωνικές στρατηγικές ηθικής ανάπτυξης και εφαρμόστηκαν στη σχολική Φυσική Αγωγή καταλήγουν ότι: α) η παρουσίαση επιθυμητών συμπεριφορικών επιπέδων ως στόχων επίτευξης βοηθάει τους μαθητές να βελτιωθούν, β) το μοίρασμα ρόλων και ευθυνών ανάλογα με την ηλικία και τις δυνατότητες των μαθητών αναπτύσσει την υπευθυνότητα, γ) ο προσανατολισμός στο έργο και στην προσωπική βελτίωση διευκολύνει τη δημιουργία και διατήρηση καλών κοινωνικών σχέσεων στο μάθημα, δ) η παραχώρηση σταδιακά «εξουσίας» στους μαθητές με τη χρήση μαθητοκεντρικών μεθόδων διδασκαλίας και η συμμετοχή τους σε αποφάσεις που αφορούν στο μάθημα, προάγει την ανάπτυξη της αυτονομίας και της υπευθυνότητας, ε) η διαμόρφωση υποστηρικτικού κλίματος στην τάξη είναι αναγκαία συνθήκη για την απελευθέρωση της λειτουργίας του μαθητή, στ) η σύνδεση των θετικών κοινωνικών συμπεριφορών στα σπορ με αντίστοιχες συμπεριφορές της καθημερινής ζωής εξυπηρετεί τη μεταφορά της ηθικής ανάπτυξης και σε άλλα πεδία, ζ) οι ηθικο-κοινωνικές συμπεριφορές αναπτύσσονται καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού χρόνου, σε όλη τη διάρκεια της σχολικής ζωής από το Δημοτικό έως το Λύκειο διαφοροποιώντας κατάλληλα τις στρατηγικές ώστε να παρακολουθούν το γενικότερο επίπεδο ανάπτυξης των μαθητών (Χασάνδρα, 2006). Σύμφωνα με τον Πρώιο (2007), οι ηθικές αξίες που πρέπει να ενισχύονται στη διάρκεια του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής είναι η φροντίδα για τον άλλον, η τιμιότητα, η δικαιοσύνη, η ευθύνη, η συνεργασία και ο σεβασμός του εαυτού και των άλλων. Συγκεκριμένα η αξία της τιμιότητας στον αθλητισμό εξετάζεται μέσα από τη στάση «τίμιο φέρσιμο» η οποία εκφράζεται από μια δέσμη πέντε διαστάσεων: α) την πλήρη δέσμευση για αθλητική συμμετοχή, β) τον σεβασμό στους κανόνες και στους

επισήμους (π.χ. διαιτητές), γ) το ενδιαφέρον για τις κοινωνικές συμβάσεις (όπως ύπαρξη καλού ηττημένου), δ) τον σεβασμό στους αντιπάλους και ε) την αποφυγή της αντίληψης επιδίωξης της νίκης, με οποιοδήποτε τίμημα (Χασάνδρα, Χατζηγεωργιάδης, Γούδας & Θεοδωράκης, 2016).

Στην καλλιέργεια των ηθικών αυτών αξιών στους μαθητές/τριες των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού και των τριών τάξεων του Γυμνασίου με βιωματικό τρόπο, στοχεύουν οι παρεμβάσεις του προγράμματος με την ονομασία «Εύαθλον», που περιγράφονται στο παρόν.

Συγκεκριμένα, μέσα από την αξιοποίηση των πρότερων βιωμάτων των μαθητών/τριών, την ενεργοποίηση του κριτικού στοχασμού με σκοπό την κριτική ματιά πάνω σε αυτά, καθώς και την εμπλοκή τους σε νέα στοχευμένα προς την ηθική ανάπτυξη βιώματα, επιδιώκεται η ενίσχυση/ανάπτυξη της ηθικότητας των μαθητών/τριών. Απώτερος στόχος, η θετική επίδραση των εφαρμοζόμενων δράσεων στο μετασχηματισμό των μη θεμιτών συμπεριφορών σε θεμιτές, κατά τη διάρκεια αθλητικών γεγονότων (ενδοσχολικών ή διασχολικών) και κατ' επέκταση σε άλλα πεδία του σχολικού αθλητισμού και της κοινωνικής ζωής των μαθητών/τριών.

1.2. Το πλαίσιο της διδακτικής παρέμβασης

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η στοχευμένη αθλητική εκπαίδευση, οι τακτικοί αγώνες και η συνεργατική μάθηση έχουν αποδειχθεί πολύτιμα εκπαιδευτικά εργαλεία στη Φυσική Αγωγή. Μέσω αυτών, η διδασκαλία γίνεται μαθητοκεντρική, θέτοντας τον δάσκαλο σε ρόλο διευκολυντή μιας ολιστικής εκπαιδευτικής διαδικασίας, που προάγει ταυτόχρονα τα κοινωνικά, κινητικά και γνωστικά μαθησιακά αποτελέσματα (Kaldi, Filippatou & Govaris, 2011 · Dyson, Griffin & Hastie, 2012). Δίνεται προτεραιότητα στο βίωμα μέσω στοχευμένων εμπειριών που ενθαρρύνουν τον προβληματισμό, αναπτύσσουν νέες δεξιότητες και νέες στάσεις, αφού η απλή συμμετοχή σε ένα καθορισμένο σύνολο μαθησιακών εμπειριών δεν αποτελεί βιωματική εκπαίδευση (Lewis & Williams, 1994 · Ματσαγγούρας, 2000 · Theodoulides & Armour, 2001 · Kaldi et al, 2011). Σε πρακτικό επίπεδο, οι Χασάνδρα (2006) και Γούδας (2017), αναφέρουν ως αποτελεσματικές στρατηγικές για την ηθική ανάπτυξη των μαθητών στη Φυσική Αγωγή, αυτές που στηρίζονται τόσο στη θεωρία της κοινωνικής μάθησης, όσο και στη δομική θεωρία.

Στη βάση αυτή, σχεδιάστηκαν παρεμβάσεις με στόχο την ηθική καλλιέργεια μαθητών/τριών των τριών τάξεων του Γυμνασίου και αυτών, των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού αξιοποιώντας το πεδίο των σχολικών αθλητικών γεγονότων (ενδοσχολικών ή/και διασχολικών) στο άθλημα του ποδοσφαίρου. Βασίζονται τόσο στην κοινωνικο-γνωστική όσο και στη δομική θεωρία, αφού σύμφωνα με τη βιβλιογραφία ο συνδυασμός τους αξιοποιεί την κοινωνική αλληλεπίδραση, αναπτύσσει την ηθική λογική και επιτυγχάνει βέλτιστα αποτελέσματα. Οι μαθητές διδάσκονται από τα «ηρωικά πρότυπα» (Πλατσίδου, 2001 · Bandura, 1986) κυρίως μέσω της ασύγχρονης ηλεκτρονικής μάθησης και ακολούθως βιώνουν τον σεβασμό στους κανόνες, αλληλεπιδρούν, αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες, αντιμετωπίζουν διλημματικές καταστάσεις και καλλιεργούν τον ηθικό συλλογισμό τους. Η εμπειρία των συγγραφέων του παρόντος, από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων συναφούς τύπου (Κοτρέτσου, Μπουρδανιώτης, Μητρογιάννη & Αντωνόπουλος, 2017), αξιοποιήθηκε απόλυτα προς όφελος της αρτιότητας του σχεδιασμού του προγράμματος αυτού.

Επιλέχθηκαν οι τάξεις του Γυμνασίου, καθώς έχει αποδειχθεί ότι όσο τα παιδιά μετακινούνται από μικρότερες σε μεγαλύτερες τάξεις, οι συμπεριφορές τους μέσα στο παιχνίδι γίνονται λιγότερο θετικές (Χασάνδρα, 2004 · Μανσούρ, 2008 ·

Παπαγεωργίου κ.ά. 2008). Επομένως θεωρείται κομβική, η έγκαιρη παρέμβαση στην κατεύθυνση της ηθικής ανάπτυξης καθώς θα μπορούσε να αποτρέψει μελλοντικές, ηθικά αθέμιτες συμπεριφορές στα Πανελλήνια Σχολικά Πρωταθλήματα Λυκείων όπου τα επίπεδα ανταγωνισμού και επιδίωξης της νίκης είναι αυξημένα, καθιστώντας όχι σπάνια το «τίμιο παιχνίδι» λιγότερο «τίμιο» (Χασάνδρα, 2006).

Τέλος, στοχεύοντας στην κατάλληλη ηθική προετοιμασία των μαθητών/τριών των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού ώστε να παρακινηθούν στην υιοθέτηση θεμιτών συμπεριφορών στις σχολικές αθλητικές δραστηριότητες της επόμενης βαθμίδας εκπαίδευσης αλλά και σε άλλα πεδία της κοινωνικής τους ζωής, επιλέχθηκε να υλοποιηθούν δράσεις βιωματικών εργαστηρίων που συμβαίνουν παράλληλα με την συμμετοχή των μαθητών/τριών σε σχολικά αθλητικά γεγονότα (ενδοσχολικά ή/και διασχολικά) όπως για παράδειγμα οι αγώνες ΑθλοΠΑΙΔΕΙΑΣ ποδοσφαίρου. Εστιάζουν στην ενίσχυση του πνεύματος αγωγής που οφείλει να διέπει κάθε σχολικό αθλητικό γεγονός και ακολουθούν τον κύκλο βιωματικής μάθησης που εξελίσσεται σύμφωνα με τα τέσσερα στάδια του μοντέλου του Kolb (1984). Αρχικά με την εκπαιδευτική τεχνική του καταιγισμού ιδεών, οι μαθητές/τριες εστιάζουν σε εμπειρίες τους από πρότερους αγώνες και στη βάση των ιδεών που θα προκύψουν, κατασκευάζονται ιστορίες/σενάρια διλημματικού τύπου γύρω από τις δύο κεντρικές έννοιες της «νίκης» και του «αγώνα». Επί των σεναρίων αυτών, δίνεται στους μαθητές η δυνατότητα να επιλέξουν -μεταξύ ικανού αριθμού επιλογών-, το τέλος της ιστορίας μέσα από το κατάλληλο πολυμορφικό εκπαιδευτικό υλικό. Ακολουθούν θεματικές ομαδικές δραστηριότητες (team building activities) που αναδεικνύουν την αξία των αρχών του «ευ αγωνίζεσθαι», θέτοντας τη βάση μετασχηματισμού της στάσης τους σε απολύτως θετική προς αυτές. Οι σχεδιασμένες θεματικές ομαδικές δραστηριότητες, έχει διαπιστωθεί ότι διευκολύνουν την ομάδα να ξεφύγει από την αδιαφορία, την απογοήτευση και τις συγκρούσεις, ευαισθητοποιούν τα μέλη της στην επικοινωνία, σε δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, στην εμπιστοσύνη, στην αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων και τέλος στην άμβλυση των αδυναμιών κάθε μέλους της ομάδας (Goncalves, 2006). Άλλωστε στα στοιχεία αυτά έγκειται και η αποτελεσματικότητά τους (Kaldi et al., 2011).

Επιλέχθηκε το πεδίο της σχολικής Φυσικής Αγωγής και των σχολικών αθλητικών γεγονότων, καθώς αποτελεί ιδανικό περιβάλλον για βιωματικές/διλημματικές καταστάσεις σε ασφαλείς συνθήκες μειωμένου ανταγωνισμού και πιο συγκεκριμένα το άθλημα του ποδοσφαίρου, αφού είναι άθλημα μέτριας σωματικής επαφής με πλείστες ευκαιρίες για κοινωνικές αλληλεπιδράσεις που αυξάνουν το ενδεχόμενο τόσο θετικών, όσο και αντικοινωνικών μη θεμιτών συμπεριφορών (Χασάνδρα, 2004). Ελήφθη επίσης υπόψη, ότι το ποδόσφαιρο αποτελεί ένα από τα αθλήματα που συνδέονται με χαμηλά επίπεδα ηθικότητας (Kavussanu & Roberts, 2001).

2. Αναλυτική περιγραφή των δράσεων

2.1. Γυμνάσιο

ΦΑΣΗ Α'

Δράση 1η

Αρχικά δημιουργείται στο LMS «Edmodo»(www.edmodo.com) η ηλεκτρονική τάξη του σχολείου από τον εκπαιδευτικό της Φυσικής Αγωγής. Ακολούθως οι μαθητές ενημερώνονται από τον εκπαιδευτικό σχετικά με την πρόθεση της σχολικής μονάδας να συμμετέχει σε καινοτόμο πρόγραμμα με σκοπό την εκπαίδευσή τους στο «ευ αγωνίζεσθαι». Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι, η συμμετοχή στο πρόγραμμα είναι προαιρετική. Στους μαθητές που θα εκδηλώσουν σχετικό ενδιαφέρον, δίνεται μία υπεύθυνη δήλωση προς τον κηδεμόνα τους προκειμένου αυτός, ενυπόγραφα να

δηλώσει ότι επιτρέπει και συναινεί στη συμμετοχή του παιδιού του στο πρόγραμμα και ένα ενημερωτικό σημείωμα που απευθύνεται και πάλι στον κηδεμόνα και στο οποίο αναφέρονται ο σκοπός, οι στόχοι, οι δράσεις, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, καθώς και ότι με τον κωδικό του παιδιού του θα μπορεί να έχει εξίσου πρόσβαση και έλεγχο στο υλικό.

Δράση 2η

Στην 1η 30λεπτη δια ζώσης συνάντηση με τον εκπαιδευτικό Φυσικής Αγωγής στα πλαίσια του προγράμματος, γίνεται η παρουσίαση της ηλεκτρονικής τάξης στους μαθητές από τον εκπαιδευτικό. Εγγράφονται ακολούθως σε αυτήν, οι μαθητές που οι κηδεμόνες τους συναινούν στη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα και αποφασίζεται από κοινού το όνομα της ηλεκτρονικής τάξης του σχολείου. Ακολούθως οι μαθητές δημιουργούν έναν κώδικα συμπεριφοράς αναφορικά με τους διαφορετικούς ρόλους που έχει κάποιος που συμμετέχει σε έναν αγώνα ποδοσφαίρου (παίκτης, καθοδηγητής, διαιτητής/γραμματεία, θεατής). Για την εργασία αυτή, οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των τεσσάρων, δουλεύουν ομαδικά σε φύλλα εργασίας και προσδιορίζουν με 3-4 λέξεις τη συμπεριφορά κάποιου σε σχέση με αυτούς τους διαφορετικούς ρόλους. Στο τέλος η σύνθεση της ομαδικής δουλειάς που προκύπτει, παίρνει την ονομασία «κώδικας αθλητικής συμπεριφοράς» και αναρτάται στην ηλεκτρονική τάξη του σχολείου.

Δράση 3η

Αξιοποιώντας στοιχεία της θεωρίας του Bandura (1986), σχετικά με την επιρροή των «σημαντικών άλλων/ηρωικών προτύπων» στην ανάπτυξη του ατόμου, κατασκευάζεται με τη βοήθεια του wordart (<https://wordart.com>) και «ανεβαίνει» στην ηλεκτρονική μας τάξη στο LMS Edmodo, ένα διαδραστικό σύννεφο λέξεων αποτελούμενο από βασικές αξίες του «εν αγωνίζεσθαι» όπως σεβασμός, ομαδικό πνεύμα, ισότητα, αμοιβαιότητα, δικαιοσύνη, επικοινωνία, πολυπολιτισμικότητα, κ.ά.. Πατώντας πάνω σε κάθε λέξη του σύννεφου, οι μαθητές παρακολουθούν σχετικό θεματολογικά βίντεο με πρωταγωνιστές αθλητές-ινδάλματα κατεξοχήν από το χώρο του ποδοσφαίρου, με τη σειρά που αυτοί επιλέγουν και στη χρονική στιγμή που επιθυμούν. Για κάθε βίντεο, οι μαθητές αξιολογούνται ως προς την κατανόησή του, με σχετικό κουίζ ή λέξεις-κλειδιά. Μετά την ολοκλήρωση της εργασίας λαμβάνουν σχετική ανατροφοδότηση από τον εκπαιδευτικό Φυσικής Αγωγής. Έτσι, μέσω του θετικού παραδείγματος και των προτροπών των ινδαλμάτων τους, οι μαθητές εισάγονται στις αξίες του αθλητισμού και στο πνεύμα που οφείλει να πρεσβεύει κάθε αθλητική εκδήλωση.

Δράση 4η

Ακολουθεί η 2η 30λεπτη δια ζώσης συνάντηση των μαθητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, με τον εκπαιδευτικό Φυσικής Αγωγής. Ο χαρακτήρας της συνάντησης είναι ανατροφοδοτικός ως προς την πορεία του προγράμματος, ώστε να δοθεί η δυνατότητα διορθωτικής παρέμβασης όπου χρειάζεται.

Δράση 5η

Οι μαθητές παρακολουθούν στην ηλεκτρονική τάξη του σχολείου τους, βίντεο για τους Παγκόσμιους Στόχους Αειφόρου Ανάπτυξης καθώς και βίντεο παραγωγής της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής που αναδεικνύει το ρόλο του αθλητισμού σε σχέση με την παγκόσμια ανάπτυξη και ειρήνη. Στη συνέχεια απαντούν στις ερωτήσεις του διαδραστικού κόμικ του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, με τίτλο «Πέτυχε τα γκολ: όλοι μαζί για την επίτευξη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας». Γραμμένο στη γλώσσα των νέων παρέχει ένα διασκεδαστικό διαδραστικό τρόπο για να βοηθήσει τους εφήβους να κατανοήσουν ζητήματα σχετικά με τα προβλήματα του πλανήτη μας και τους τρόπους επίλυσής τους.

Δράση 6η

Οι μαθητές ενθαρρύνονται σε ιστοεξερεύνηση (webquest) αναφορικά με τον θεσμό της πράσινης κάρτας (κάρτα που δίνεται συμβολικά σε έναν ποδοσφαιριστή ή ομάδα που κατά τη διάρκεια του αγώνα διαφήμιζε το αθλητικό πνεύμα). Για την κατανόηση του πνεύματος και της αξίας του θεσμού της πράσινης κάρτας στο «εν αγωνίζεσθαι», οι μαθητές αξιολογούνται καταθέτοντας 4-5 λέξεις-κλειδιά.

Δράση 7η

Στη συνέχεια οι μαθητές/τριες διαμορφώνουν ομάδες και με τη βοήθεια και επίβλεψη του εκπαιδευτικού Φυσικής Αγωγής, διεξάγουν εσωτερικό τουρνουά ποδοσφαίρου σύμφωνα με ειδικές οδηγίες που έχουν «αναρτηθεί» στην ηλεκτρονική τάξη με στόχο την ενθάρρυνση των μαθητών στην εναλλαγή των ρόλων (παίκτης, καθοδηγητής, διαιτητής/γραμματεία, θεατής) και την ενεργό συμμετοχή τους στη διεξαγωγή του τουρνουά.

Δράση 8η

Ακολουθεί η 3η 30λεπτη δια ζώσης συνάντηση των μαθητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα με τον εκπαιδευτικό Φυσικής Αγωγής. Σκοπός, ο αναστοχασμός των δράσεων.

ΦΑΣΗ Β'

Στη Β' Φάση, για την ανάδειξη του διδακτικού αποτελέσματος της παρέμβασης, υποστηρίζεται η ενεργός συμμετοχή των μαθητών σε διασχολικά αθλητικά γεγονότα μέσα από το ρόλο του παίκτη, του καθοδηγητή, του διαιτητή/κριτή και του θεατή. Για την υποστήριξη της Φάσης αυτής και για τη διασφάλιση της ασφάλειας των μαθητών, υπάρχει μια κεντρική γραμματεία από εκπαιδευτικούς Φυσικής Αγωγής, υπεύθυνη να ανακοινώνει τις αγωνιζόμενες ομάδες, το γήπεδο διεξαγωγής των αγώνων και να παρεμβαίνει όταν δημιουργούνται συνθήκες κινδύνου για τους συμμετέχοντες. Τα υπόλοιπα τα αναλαμβάνουν οι μαθητές.

ΦΑΣΗ Γ'

Στη Γ' Φάση, επιδιώκεται η αξιολόγηση της εμπειρίας και της μεταγνωστικής ικανότητας. Οι μαθητές επισκέπτονται την ηλεκτρονική τάξη και απαντούν στο μήνυμα (post) του εκπαιδευτικού Φυσικής Αγωγής «Τουρνουά Ποδοσφαίρου: αποτυπώνω σε 3-5 λέξεις συναισθήματα, εντυπώσεις, σκέψεις». Ο εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής, συγκεντρώνει το υλικό, κατασκευάζει και ανεβάζει στην ηλεκτρονική τάξη σύννεφο λέξεων με το γενικό τίτλο «Η ομάδα μας, η εμπειρία μας!».

2.2. Ε' και ΣΤ' Δημοτικού

ΦΑΣΗ Α'

Δράση 1η

Αρχικά ο εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής συγκεντρώνει τους μαθητές που επιθυμούν να συμμετέχουν σε αθλητικό γεγονός στο άθλημα του ποδοσφαίρου και με άξονες τις λέξεις «Νίκη», «Αγώνας», προτρέπει τους μαθητές/τριες σε ιδεοθύελλα μέσα από τον αναστοχασμό προηγούμενων σχετικών αθλητικών εμπειριών τους. Οι ιδέες των μαθητών/τριών, καταγράφονται στον πίνακα και θα αποτελέσουν τη δομική ύλη σεναρίων διλημματικού χαρακτήρα καθώς και των βιωματικών εργαστηρίων που θα ακολουθήσουν.

Δράση 2η

Σχεδιάζονται μικροσενάρια διλημματικού χαρακτήρα που αναρτώνται σε η-τάξη στο LMS Edmodo. Οι μαθητές καλούνται να επιλέξουν μεταξύ ικανού αριθμού επιλογών, τον τρόπο που θεωρούν ότι θα έλυνε καλύτερα το πρόβλημα. Ακολουθώντας, τους δίνεται η δυνατότητα να παρακολουθήσουν την επιλογή τους μέσω διαδραστικού

πολυμορφικού εκπαιδευτικού υλικού (ηλεκτρονικές κάρτες δημιουργικής αφήγησης), όπως και να αλλάξουν επιλογή -αν η αξιολόγηση της αρχικής επιλογής τους οδηγήσει εκεί-. Έχει προηγηθεί η διαδικασία συναίνεσης των γονέων που περιγράφεται για τους μαθητές των Γυμνασίων στην 1η δράση της Α' Φάσης.

Δράση 3η

Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής δημιουργεί τις ομάδες που θα αγωνιστούν στο βιωματικό σχολικό αθλητικό γεγονός στο ποδόσφαιρο και ενημερώνει τους μαθητές/τριες ότι το πρόγραμμα των «αγώνων» θα έχει ως εξής: α) δύο αγώνες διάρκειας 16 λεπτών ο καθένας, β) θεματικά ομαδικά παιχνίδια οικοδόμησης της γνώσης (team building activities) και γ) δύο επιπλέον αγώνες διάρκειας 16 λεπτών ο καθένας.

ΦΑΣΗ Β'

Δράση 1η

Οι μαθητές/τριες συμμετέχουν σε δύο αγώνες ποδοσφαίρου διάρκειας 16 λεπτών ο καθένας. Όταν κάποιες ομάδες αγωνίζονται, κάποιες άλλες είναι θεατές και ακολούθως αλλάζουν ρόλους. Ζητείται από τις ομάδες που είναι θεατές, να συγκρατήσουν χαρακτηριστικές στιγμές (αγωνιστικές αλλά και συμπεριφοράς) κατά τη διάρκεια του αγώνα.

Δράση 2η

Όταν οι μαθητές/τριες πραγματοποιήσουν τους δύο αγώνες ποδοσφαίρου, με τη βοήθεια ομάδας εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής (που εκπαιδεύτηκαν σχετικά πριν από το τουρνουά αναφορικά με το πνεύμα και τη διαδικασία της παρέμβασης) και με την εποπτεία και συμμετοχή του εκπαιδευτικού Φυσικής Αγωγής του σχολείου, μεταβαίνουν στον χώρο του βιωματικού εργαστηρίου. Εκεί δημιουργούνται ομάδες μαθητών με σκοπό τη συμμετοχή τους σε θεματικά ομαδικά παιχνίδια οικοδόμησης της γνώσης (team building activities). Τα παιχνίδια αυτά σχεδιάστηκαν στη βάση των ιδεών και των βιωμάτων των μαθητών/τριών που καταγράφηκαν από τον καθηγητή Φυσικής Αγωγής στη δράση 1, της Α' Φάσης. Σκοπό έχουν τον προβληματισμό, την εκπαίδευση και τη βίωση από τους/τις μαθητές/τριες των αρχών του «ευ αγωνίζεσθαι» μέσα από τις κατάλληλες αθλητικές εμπειρίες. Οι εκπαιδευτικοί συνεπικουρούν τη διαδικασία διακριτικά και καθοδηγούν μόνο όταν το απαιτεί η ασφάλεια των μαθητών.

Δράση 3η

Αφού ολοκληρωθούν τα θεματικά ομαδικά παιχνίδια, οι μαθητές/τριες συγκεντρώνονται στον χώρο και με τη μέθοδο της καθοδηγούμενης ανακάλυψης οδηγούνται μέσα από τον διάλογο και τη στοχευμένη ανατροφοδότηση των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής, στο να επανατοποθετηθούν στις ιδέες/αφορμήσεις για προβληματισμό που οι ίδιοι κατέθεσαν στην δράση 1 της Α' Φάσης. Σκοπός να αναδειχθεί η προσθετική αξία στις εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής, αξιών όπως η συνεργασία, η αποδοχή του άλλου, ο σεβασμός, η επικοινωνία, η ισότητα και η δικαιοσύνη, οι οποίες αποτελούν δομικές έννοιες υγιών συνθηκών «Νίκης» και «Αγώνα».

Φάση Γ'

Δράση 1η

Οι μαθητές/τριες συμμετέχουν εκ νέου σε δύο αγώνες ποδοσφαίρου διάρκειας και πάλι 15 λεπτών ο καθένας, με την παρότρυνση να αγωνιστούν σύμφωνα με τις αρχές του "ευ αγωνίζεσθαι", στην αξία των οποίων οι ίδιοι συμφώνησαν. Ζητείται ακόμα μια φορά από τις ομάδες που είναι θεατές, να συγκρατήσουν χαρακτηριστικές κατά την άποψή τους στιγμές (αγωνιστικές αλλά και συμπεριφοράς) από τον αγώνα, ώστε να τις επαναφέρουν στη μνήμη τους όταν τους ζητηθεί. Σκοπός της δράσης αυτής

είναι μετά την θεματική εκπαίδευση των μαθητών/τριών στις αρχές του «ευ αγωνίζεσθαι», να δημιουργηθούν αυτή τη φορά νέες θετικές βιωματικές εμπειρίες στο πεδίο των αγώνων και να παρατηρηθούν τυχόν διαφορές από τους ίδιους τους μαθητές.

Δράση 2^η

Μετά το τέλος του αγωνιστικού προγράμματος, οι μαθητές προσέρχονται και πάλι στο χώρο του βιωματικού εργαστηρίου και ομαδοκεντρικά αποτυπώνουν (με λέξεις-κλειδιά ή με ζωγραφιά) σε καμβά με τίτλο «Αγωνίζομαι σημαίνει...!», «Νίκη σημαίνει...!» τα βιώματά τους.

3. Συμπεράσματα

Το παρόν πρόγραμμα καινοτομεί, καθώς μέσω της μικτής μάθησης (blended learning) θέτει τους μαθητές στο επίκεντρο της διαδικασίας, αξιοποιεί τα βιώματά τους και τους διευκολύνει να προσεγγίσουν τη γνώση συνεργατικά. Για την εξυπηρέτηση της στοχοθεσίας του, επιστρατεύονται τα «ηρωικά πρότυπα» και οι στοχευμένες βιωματικές εμπειρίες, προκειμένου για την εφαρμογή της νέας γνώσης σε κατάλληλα σχεδιασμένα για να προάγουν την δημιουργία επιθυμητών συμπεριφορών «τίμιου παιχνιδιού» πεδία. Καθοριστική για την επίτευξη του σκοπού του παρόντος, είναι η προσεκτικά σχεδιασμένη εκπαιδευτική διαδικασία, που εμπλέκει τους μαθητές/τριες σε όλα τα στάδιά της, ενισχύοντας την δέσμευσή τους σε αυτή. Εκκινώντας από τον προβληματισμό αναφορικά με τις αρχές του «ευ αγωνίζεσθαι» μέσω του περιβάλλοντος ασύγχρονης ηλεκτρονικής μάθησης του LMS Edmodo, η μαθησιακή διαδικασία ολοκληρώνεται μέσα από βιώματα βασισμένα στο εκπαιδευτικό όφελος που προκύπτει από τον κριτικό στοχασμό, τη χρήση του «παιξίματος ρόλων», «τη δοκιμή σωστού-λάθους» και την παροχή ευκαιριών για υιοθέτηση «επιθυμητών συμπεριφορών». Συνάμα, ο σχεδιασμός επιτρέπει την προσαρμογή του και στα χαρακτηριστικά άλλων ομαδικών ή και ατομικών αθλημάτων, δίνοντας διέξοδο στο πλήρες φάσμα των αντικειμένων της σχολικής Φυσικής Αγωγής. Αναμένεται ότι, η θετική επίδρασή του στην βελτίωση της κοινωνικής συμπεριφοράς των μαθητών θα είναι σημαντική, επιβεβαιώνοντας την αποτελεσματικότητα της παρέμβασης και προτρέποντας στην επέκτασή της και στην υπόλοιπη στοχοθεσία που έχει τεθεί από τα ΑΠΣ και τα ΔΕΠΠΣ για το μάθημα.

Βιβλιογραφία

- Γούδας, Μ. (2017). *Ηθική ανάπτυξη στον αθλητισμό*. Ανακτήθηκε 8 Απριλίου 2018, από http://www.pe.uth.gr/cms/phocadownload/epeaek/athlitiki_psychology/dialekseis/10.pdf
- Κοτρέτσου, Π., Μπουρδανιώτης, Π. & Μητρογιάννη, Γ. (2017). Οι Αγώνες ΑθλοΠΑΙΔΕΙΑΣ ως πεδίο δράσεων ηθικής ανάπτυξης. *Πρακτικά του 4ου συνεδρίου: "Νέος Παιδαγωγός", 1-2 Απριλίου 2017, Αθήνα*. Ανακτήθηκε 15 Ιουνίου 2018, από <http://blogs.sch.gr/symdim-dath43/files/2017/03/%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%95%CE%94%CE%A1%CE%99%CE%9F.pdf>
- Κουλάδης, Ε. (2006). *Θεωρίες μάθησης και εκπαιδευτική πράξη*. Αθήνα: Ιδιωτική.
- Ματσαγγούρας, Η. (2000). Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: «Γιατί», «Πώς», «Πότε» και «για Ποιους». Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο: "Η εφαρμογή της ομαδοκεντρικής διδασκαλίας-Τάσεις και εφαρμογές", Θεσσαλονίκη 8-9 Δεκεμβρίου 2000. Ανακτήθηκε 1 Φεβρουαρίου 2018, από <http://users.sch.gr/kliapis/matsF.pdf>
- Μανσούρ, Α. (2008). *Το "Τίμιο παιχνίδι" στη Φυσική Αγωγή: Η σημασία του προσανατολισμού στόχων*. (Μεταπτυχιακή διατριβή). Τρίκαλα: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου 2018, από <http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/1662/P0001662.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Μπαλασάς, Γ., Πρώιος, Μ., Δογάνης, Γ. & Μπαλασάς, Δ. (2006). Ηθική Ανάπτυξη και Φυσική Αγωγή - Αθλητισμός. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 4(2), 225-236. Ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2018, από <http://ikee.lib.auth.gr/record/266019/?ln=el>

- Παπαγεωργίου, Μ., Χασάνδρα, Μ. & Χατζηγεωργιάδης, Α. (2008). Το τίμιο Παιχνίδι στη Φυσική Αγωγή: Επίδραση Φύλου, Ηλικίας και Κινήτρων Συμμετοχής. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 6(2), 162-168.
- Πλατσίδου, Μ. (2001). Τα ηρωικά πρότυπα των παιδιών: Ένα παράδειγμα εφαρμογής της εκπαίδευσης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 5, 57-70. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2018, από <http://www.pi-schools.gr/publications/epitheorisi/teyxos5/>
- Πρώιος, Μ. (2007). *Ηθική Αγωγή: Μια προσέγγιση της ηθικής εκπαίδευσης στα πλαίσια της Φυσικής Αγωγής και του αθλητισμού*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Τσιόπας, Ι. (2008). *Τίμιο Παιχνίδι, Προσανατολισμός Στόχων Επίτευξης και Αντιλαμβανόμενο Κλίμα Παρακίνησης, Μαθητών Γυμνασίου στο Μάθημα της Φυσικής Αγωγής*. (Διδακτορική διατριβή). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο. Ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2018, από <http://ikee.lib.auth.gr/record/112778/files/%CE%94%CE%99%CE%91%CE%A4%CE%A1%CE%99%CE%92%CE%97%20%CE%A4%CE%A3%CE%99%CE%9F%CE%A0%CE%91%CE%A3%20%CE%99%CE%A9%CE%91%CE%9D%CE%9D%CE%97%CE%A3.pdf>
- Χασάνδρα, Μ. (2004). *Προγράμματα ηθικής και κοινωνικής ανάπτυξης μέσω της Φυσικής Αγωγής*. (Διδακτορική διατριβή). Τρίκαλα: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2018, από <https://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/17091>
- Χασάνδρα, Μ. (2006). Η Ανάπτυξη Του "Ευ Αγωνίζεσθαι" στη Φυσική Αγωγή. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 4(2), 211- 224. Ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2018, από http://www.pe.uth.gr/hape/images/stories/emag/vol4_2/hape100.pdf
- Χασάνδρα, Μ., Χατζηγεωργιάδης, Α., Γούδας, Μ. & Θεοδωράκης, Γ. (2016). Ανάπτυξη ερωτηματολογίου για την αξιολόγηση του τίμιου παιχνιδιού (fair play) στην φυσική αγωγή για παιδιά δημοτικού. Ανακτήθηκε 22 Απριλίου 2018, από http://lab.pe.uth.gr/psych/images/stories/publications/Fair_Play_Qstnaire_development.pdf
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Curtler, H. (2001). *Recalling Education*. Wilmington, DE, ISI Books.
- Dyson, B., Griffin, L. & Hastie, P. (2012). Sport Education, Tactical Games, and Cooperative Learning: Theoretical and Pedagogical Considerations. *Quest*, 56(2). Ανακτήθηκε 1 Φεβρουαρίου 2018, από <http://www.tandfonline.com.proxy.eap.gr/doi/abs/10.1080/00336297.2004.10491823>
- Gibbons, L. & Ebbeck, V. (1997). The effect of different teaching strategies on the moral development of physical education students. *Journal of Teaching in Physical Education*, 17, 85-98. Ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2018, από <https://pdfs.semanticscholar.org/2dc8/2cf5b64c88b0bf719fc592711387afadb148.pdf>
- Goncalves, M. (2006). Team -Building Activities. *The American Society of Mechanical Engineers:Digital Colection*. DOI:10.1115/1.802515.ch10
- Hellison, D. (2011). *Teaching personal and social responsibility through physical activity(3rd Ed)*. Champaign IL: Human Kinetics.
- Kaldi, S., Filippatou, D., & Govaris, C. (2011). Project-based learning in primary schools: effects on pupils' learning and attitudes. *Education*, 39 (1), 35–47. DOI: 10.1080/03004270903179538
- Kavussanu, M. & Roberts, G. (2001). Moral Functioning in Sport: An Achievement Goal Perspective. *Journal of Sport & Exercise psychology*, 23, 37-54. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου 2018, από https://www.researchgate.net/publication/285641645_Moral_Functioning_in_Sport_An_Achievement_Goal_Perspective
- Kolb, D. (1984). *Experiential Learning: experience as the source of learning and Development*. New Jersey: Prentice Hall. Ανακτήθηκε 14 Απριλίου 2018, από https://www.researchgate.net/publication/235701029_Experiential_Learning_Experience_As_The_Source_Of_Learning_And_Development
- Lewis, L.H. & Williams, C.J. (1994). Experiential Learning: Past and Present. *New directions for adult and continuing education*, 62, 5-16. Ανακτήθηκε 11 Ιουνίου 2018, από <https://pdfs.semanticscholar.org/e05d/abcc394a580e9710492f440259381ae179c1.pdf>
- Martinek, T. & Hellison, D. (2009). *Youth Leadership in Sport and Physical Education*. New York: St. Martin's Press LLC.
- Rees, C. (2001). Character development, Moral development and social Responsibility in Physical Education and Sport: Towards a Synthesis of Sub Disciplinary Perspectives. *International Journal of Physical Education*, 38(2), 52-59.
- Siedentop, D. (2013). What is Sport Education and How Does it Work? *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 69(4), 18-20. Ανακτήθηκε 22 Φεβρουαρίου 2018, από <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07303084.1998.10605528>

Theodoulides, A. & Armour, K. (2001). Personal, social and moral development through team games: some critical questions. *European Physical Education Review* 7(1), 5-23.